

3.

NAROZENINY PREZIDENTA REPUBLIKY¹

DAGMAR HÁJKOVÁ, PAVEL HORÁK

„Osvoboditeli naši! Jest den Vašich sedmdesátých narozenin a my děti rády bychom jej oslavily. Jsme však ještě malé, nemůžeme mnoho dělati, ale přislíbujeme Vám, že naší radostí bude pracovati, učiti se a že se staneme zdárnými dětmi naší republiky československé. Tatíčku Masaryku! Všechny ze srdce přejeme Vám dlouhého žití a stálého zdraví, byste mohl i nadále starati se a pečovati o naši drahou, milovanou vlast.“

Přání žákyně 5B Maškové z roku 1930²

Dne 18. srpna 1910 slavil císař a král František Josef I. osmdesátiny. V předvečer narozenin, jak bylo zvykem, koncertovaly na náměstích českých měst vojenské kapely a ulicemi se ubíraly lampionové průvody. Konaly se slavnostní bohoslužby a obecní zastupitelstva odesílala do Schönbrunnu blahopřejné pozdravy. Mnohé úřady

---

1 Tato studie vychází z článku DAGMAR HÁJKOVÁ, PAVEL HORÁK, Oslavy narozenin prezidentů v meziválečném Československu, *Střed: časopis pro mezioborová studia střední Evropy* 19. a 20. století 2/2015, s. 32–58.

2 Archiv Kanceláře prezidenta republiky (dále AKPR), f. TGM, D 2020/20, Oslavy narozenin, k. 20.

OBR. 29a

Záznam Quidona Šimka o prvních oslavách narozenin T. G. Masaryka v Litomyšli roku 1919

vyhlásily pro své zaměstnance den volna, aby se mohli být na oficiálních oslavách. Noviny gratulovaly mocnáři k pozeňnanému věku, tehdy skutečně výjimečnému, a bilancovaly císařův život.³ Narozeniny císaře patřily mezi ústřední svátky habsburské monarchie. Do programu oslav byly zapojeny školy, náboženské instituce, armáda, umělecká scéna a tisk. V onen den se zakládaly školy i parky a zasazovaly památné stromy. Občané se účastnili bohoslužeb, otevírání staveb, charitativních akcí a místních slavností. Oslavy císařových narozenin vytyčovaly ideální hodnoty, které měli obyvatelé monarchie sdílet s oddaností k panovníkovi a vlasti.⁴

V roce 1918 instituci císaře a krále nahradil úřad prezidenta republiky. První narozeniny prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka oslavila Československá republika 7. března 1919. Kronikář města Litomyšle k tomu napsal: „Ku své radosti [...] poprvé oslavujeme narozeniny našeho nového vladaře, prvního presidenta naší republiky a čestného měšťana města našeho, T. G. Masaryka. Jak z kroniky této vidno, oslavovali jsme narozeniny císařů rakouských okázaleji, ale ta oslava byla

3 JIŘÍ RAK, *Zachovej nám, Hospodine. Češi v Rakouském císařství 1804–1918*, Praha 2013, s. 386–387.

4 DANIEL L. UNOWSKY, *The Pomp and Politics of Patriotism. Imperial Celebration in Habsburg Austria 1848–1916*, West Lafayette 2005, s. 116, s. 138–142.

OBR. 29b

Kresba Quidona Šimka, která zachycuje litomyšlské náměstí při prvních oslavách narozenin T. G. Masaryka roku 1919

falešná a nucená. Narozeniny našeho presidenta se oslavily v tichosti, bez parády, bez hudby, bez čepobití, bez budička, bez iluminace, bez spolků, bez zvonění, bez služeb božích, jen prápory na stožárech a na budovách veřejných hlásaly lidu slavný den, na školách byly slavnostní proslovy a večer měla slavnostní schůzi ve Smetanově domě mladá generace státoprávní demokracie.“⁵

Přestože se městský kronikář distancoval od rakouských císařů a rozpadlé monarchie, nesmí nás tato ukázka přivést k zjednodušujícímu závěru, že by byly republikánské oslavy prezidentských narozenin méně okázalé než slavnosti monarchie. Naopak, meziválečná Československá republika na způsoby oslav předchozího režimu v mnoha směrech navazovala a využívala je.⁶ Z dalších kronik, ať již místních, či školních, je totiž patrné, jak se v roce 1918 v rámu často jen vyměnila podobizna hlavy státu a prezidentské oslavy plynule navázaly na ty císařské; jen s jinými aktéry a v jiných kulisách. Shody nalézáme v systému slavení narozenin

5 Městské muzeum Litomyšl, sbírka Quidona Šimka, Litomyšl za doby světové války 1914–1919 (rukopis), i. č. 19S-K10.

6 CHARLES W. INGRAO, Foreword, in: *Staging the Past. The Politics of Commemoration in Habsburg Central Europe, 1848 to the Present*, edd. M. Bucur, N. W. Wingfield, West Lafayette 2001, s. X.

OBR. 30

Charakteristické vyobrazení T. G. Masaryka v jednoduchém obleku s typickou čepicí „masaryčkou“ vzpřímeně sedícího na koni. Tento obraz byl umocněn symbolikou Bílé hory v pozadí, 1928

Františka Josefa I. a Tomáše G. Masaryka. Odborná literatura již poukázala na spojitost jejich obrazů a na jistou shodu vnějších znaků. Připomíná se jejich asketický způsob života, militaristická strohost oblečení, fyzická zdatnost nebo jízda na koni. Masaryk intuitivně navazoval na osvědčené modelové chování vládce, na které byla společnost zvyklá.⁷

7 JIŘÍ RAK, Staříčský mocnár a tatíček Masaryk, in: *19. století v nás. Modely, instituce a reprezentace, které přetrvaly*, ed. M. Řepa, Praha 2008, s. 267–273; DAGMAR HÁJKOVÁ, NANCY M. WINGFIELD, Czech(-oslovak) National Commemorations during the Interwar Period. Tomáš G. Masaryk and the Battle of White Mountain Avenged, *Acta Histriae* 3/2010, s. 425–452; DAGMAR HÁJKOVÁ, T. G. Masaryk: prvorepublikové utváření jeho místa v české „oficiální“ paměti, in: *Česká pamět. Národ, dějiny a místa paměti*, edd. R. Šustrová, L. Hédlová, Praha 2014, s. 163–188; ANTONÍN KLIMEK, *Boj o Hrad*, díl I, Praha 1996, s. 84; MATĚJ KOTALÍK, Panovnický kult a kontinuita monarchismu v období první Československé republiky, in: *19. století v nás. Modely, instituce a reprezentace, které přetrvaly*, ed. M. Řepa, Praha 2008, s. 286–291; DAVID I. KERTZER, Ritual, Politik und Macht, in: *Ritualtheorien. Ein einführendes Handbuch*, edd. A. Belliger, D. Krieger, Wiesbaden 2008, s. 368, 373.

Kromě zákonem ustanovených svátků a památných dnů se staly oslavy narozenin prezidenta trvalou součástí oficiálního kalendáře meziválečného Československa.⁸ Když se v roce 1919 v parlamentu, příslušných ministerstvech a institucích jednával nový svátkový kalendář a byly navrhovány různé varianty modifikující církevní svátky, důraz byl kladen na 1. květen, 6. červenec a 28. říjen. Narozeniny T. G. Masaryka zmiňovány nebyly.⁹ Domníváme se, že v této diskusi absentovalo téma narozenin prezidenta ne proto, že by tehdy nebylo vnímáno jako významný den, nýbrž spíše naopak, že s touto tradiční oslavou se počítalo jako se samozřejmostí.

VZNIK REPUBLIKY: MASARYK SEDMDESÁTNIKEM

Po první světové válce završily následnické státy svůj válečný triumf definováním historických míst, událostí a postav v nový ideový fundament. Mezi nejvýraznější československé symboly měl patřit Tomáš Garrigue Masaryk, který se sám aktivně podílel na vytváření tradic budovaného státu.¹⁰ Emblematická pojmenování typu TGM, tatíček, otec, filozof na trůně, prezident Osvoboditel vyjadřovala jeho patriarchální a autoritativní roli. Úloha otce v rodinné hierarchii byla chránit, zajišťovat rodinu, ale i udržovat disciplínu a morálku. Sedmý březen jako den narození zakladatele státu a osvoboditele národa byl začleněn mezi oficiální prvorepublikové oslavy.

Oslavování své osobnosti Masaryk přijímal odtažitě, jako by ho to nezajímalo; nijak se tomu však nebránil. Prostředí politického jeviště pro něj nebylo nové, uměl se na něm pohybovat a měl všechny předpoklady, aby v tomto představení hrál hlavní roli. Často seděl malířům a sochařům modelem, nechával se fotografovat. Dokonce si nechal změřit hlavu, aby i v budoucnosti mohly být zhotovovány jeho busty. Osobní tajemník prezidenta Antonín Schenk ve svých vzpomínkách tvrdil, že Masaryk nepovažoval oslavy, „vnějšnosti“ za důležité. Nepochybně však věděl, že i ty přispívají k vytváření republikánského ceremonálu.¹¹

-
- 8 Z mnoha studií k oslavám narozenin panovníků v moderní době viz např. DAVID GOBEL, DAVES ROSSELL (edd.), *Commemoration in America. Essays on Monuments, Memorialization, and Memory*, Charlottesville 2013; LARRY WOLFF, *The Idea of Galicia. History and Fantasy in Habsburg Political Culture*, Stanford 2010, s. 228. Někdy byly slaveny jako demonstrativní opozice proti stávajícím autoritám, srov. SUDHIR HAZAREESINGH, *The Legend of Napoleon*, London 2014, s. 137; SUDHIR HAZAREESINGH, *The Saint-Napoleon. Celebration of Sovereignty in nineteenth-century France*, Cambridge (Mass.) – London 2004, s. 222.
- 9 Národní archiv Praha (dále NA), f. Ministerstvo školství a národní osvěty, k. 2941.
- 10 Připomeňme například Masarykovy projevy částečně publikované již za jeho života v edici *Cesta demokracie, Čapkovy Hovory s TGM* či dobře organizované cesty po Československu. K nim blíže RICHARD VAŠEK, „Těším se již domů z té dřiny, i pobyt zde neposkytuje mně odpočinku.“ Několik glos k cestování TGM, in: *Historička československé demokracie. K životnímu jubileu Evy Broklové*, edd. J. Tomeš, R. Vašek, Praha 2014, s. 157–166.
- 11 NA, f. Antonín Schenk, k. 1, Vzpomínky, kap. Narozeniny. K vytváření hradního ceremonálu viz JIŘÍ GUTH-JARCOVSKÝ, *Na dvoře republikánském*, Praha 1929.